

Bistroumne iznajdljivosti za preživetje ob meji v času "železne zaves"

V Slovenskem narodnem gledališču Nova Gorica prva premiera letošnje sezone: Usje se je dalu

IVA KORŠIČ
NOVA GORICA

Slovensko narodno gledališče Nova Gorica, ki domuje le lučaj stran od središča Gorice, a ga še zmeraj vse premalo obiskujemo Slovenci iz našega obsoškega mesta, je korak v novo sezono usmerilo v komedijskem taktu, kar je vse prej kot zanemarljivo v tem našem ponorelem svetu, ko se veljaki nerazsodno poigravajo z življenjem preprostih ljudi, ki si želijo le mir.

V četrtek, 25. septembra 2025, je v veliki dvorani SNG NG, ob prisotnosti številnih znanih obrazov iz gledališkega sveta, domači ansambel krstno uprizoril avtorsko delo, komedijo *Usje se je dalu*, ki so jo kar šeststročno zelo učinkovito napisali Tereza Gregorič, tudi režiserka uprizoritve, Borut Petrovič in Jakob Šfiligoj.

Predstava, ki je del uradnega programa GO! 2025, je vrh večletnega zbiranja zgodb pričevalk in pričevalcev o meji in življenju ob njej od l. 1947 do l. 1991, ko je razpadla Jugoslavija, del katere je bila pač tudi Socialistična republika Slovenija. To zanimivo zbirateljsko raziskovanje zgodovine preprostih ljudi je sodilo v projekt *Sezona obiranja zgodb*, ki ga je z veliko vnemo izvajal Zavod Scaramouche, katerega direktorica in soustanoviteljica je Tereza Gregorič skupaj z Borutom Petrovičem in Jakobom Šfiligojem. S časom se je teh "obmejnih pustolovščin" zbrala cela vrsta, saj je bilo pričevalcev kar 79! Med temi je tudi Niko, nono Tereze Gregorič, ki ji je s svojimi pripovedmi ob meji ponudil navdih za to raziskovanje in pisanje teksta. Naslov komedije *Usje se je dalu* je prav njegova izjava, ki je potrjevala, da se je tudi v času "železne zaves", kot so imenovali mejo med komunistično socialističnimi političnimi usmeritvami vzhodnih držav in

demokraciji na Zahodu – pri nas med Jugoslavijo in Italijo –, dalo se izmuzniti nadzoru in marsikaj napraviti, da je bilo življenje po razmejitvi bolj znosno. Iz vseh nešteti pričevanj se je porodila kratkočasna predstava, ki v humornem ključu izpove marsikatero resnico o tedanjem ozračju in občutju mejašev in njihovem naporu za kolikor toliko normalno življenje, čeprav so se "oblasti" dobesedno poigravale z njimi, saj so mejo začrtale kar na papirju in jih sploh ni zanimalo, če je ta "namišljena" črta, a v tistih časih strogo nadzorovana meja, razklala na dva dela domačije, katerih hiša je npr. spadala pod Jugoslavijo, vrt pa pod Italijo, kar je bilo razvidno tudi na Solkanskem polju, na severnem predelu Gorice, ali na mirenskem pokopališču. Kjer ni bilo mreže, so cementni stebriči zamejevali prostor in graničarji mrkih obrazov, s puško na rami, so se sprehajali vzdolž meje in pazili, da bi je ne kdo nezakonito prečkal. A ljudje so bili bolj prebrisani in kljub strahu, da bi jih ne ujeli – graničarji se niso pomišljali streljati –, so se takoj znašli in "švercanje" se je razbohotilo. Predstava *Usje se je dalu* se začne prav s tako absurdno razmejitvijo, ko čez domači "borjač" none, njenega sina in vnukinje, potegne vojak mejno črto, tako da njihov hram z vinom, pršuti ... ostane na drugi strani meje, kjer živita vnukinjin ženin in stara teta s svojevrstno bizarnim značajem, strastna kadilka, ki kadi seveda le tuje cigarete. Z malim "švercanjem" se prav vsi dobro znajdejo, posebno iznajdljiva je prav značajska močna, neustrašna nona, ki takoj izkoristi vsiljeno razmejitev, ki ji ne dovoli, da bi se več prosto sprehajala po goriškem korzu ali srebal okusno kavico v goriški kavarni Bratuž. Sprememba v njenem "poslovanju" se kaže tudi navzven v njeni "preobrazbi" v oblačenju. Manj srečen pri tem je njen sin,

ki se zaradi te "preklete" meje večkrat znajde na karavli in mora ob končno prejetem dvolastniškem dovoljenju za prečkanje meje voziti se s kolesom naokrog, da lahko vstopi v svoj hram. To ga seveda stane veliko napora in kilogramov, kot to njegovo "mukotrpno" kolesarjenje s hudomušno domisljico prikaže režiserka Tereza Gregorič, ki je z igralci in drugimi sodelavci zelo premišljeno izoblikovala zabavno, a pomenljivo predstavo. Ta na humoren način orisuje tedanji čas, ob tem pa tudi iskreno spregovori o različnih težavah in izkušnjah, ki so jih takrat resnično doživeli prebivalci ob meji. Režiserka je v slogu "commedie dell'arte", navdihujoč se pri delih velikega italijanskega pesnika, dramatika in libretista Carla Goldonija (1707–1793) ustvarila res žlahtno komedijo, ki ne želi le zabavati, ampak hoče tudi odstriti zaveso nad obravnavanim časom, ki zajema obdobje od l. 1947 do l. 2007, ko je Slovenija vstopila v schengensko območje, in gledalcem ponuditi v razmislek marsikaj ob prikazu nenaravnih razmejitev, ki vselej najbolj prizadenejo malega, preprostega človeka, ki si želi le čim mirnejše živeti v svojem malem življenjskem prostoru. V njeni komediji je jasno razvidno tudi to, kako so različne generacije sprejemale nov politični ustroj. Številni mladi, kot vnukinja v uprizoritvi, so se z velikim navdušenjem, z idejo, da bodo zgradili novo, sodobno mesto, podali v delovne brigade in na neštete sestanke in mitinge ter se razigrano odpravljali na izlete, plesne zabave ..., ki jim jih je ponujala nova politična ureditev. Verjeli so, da bodo soustvarjalci za vse enake, pravične družbe. Komedija *Usje se je dalu*, v kateri se povsem naravno prepletajo različna primorska narečja, ki se oglašajo v Zgornji in Spodnji Vipavski dolini vse do Solkana, kar daje njeni vsebini še bolj pristen

značaj, načena marsikatera vprašanja, tudi ta, kako so v socializmu vsi "kradli", še najbolj seveda veliki in manjši priskledniki. Ti so imeli "prosto pot" tudi čez mejo.

Komedijski liki, katerih orisi temeljijo na resničnih osebah, so toliko bolj živi in verodostojni v vseh značajskih obrisih. Igralci Patrizia Jurinčič Finžgar kot vnukinja, zagnana, prizadeta mladenka, polna volje do soustvarjanja v delovnem kolektivu, Marjuta Slamič v vlogi energične, iznajdljive, neustrašne none, ki se znajde v vsaki situaciji, gostujoči igralec Borut Petrovič kot vojak, včasih tudi malo bolj top graničar, Jakob Šfiligov v liku noninega sina, ki mu nerodnost in okornost, tudi naivnost, povzročajo marsikatero nevšečnost in težavo, Matija Rupel kot mladenič, ki mu delo ne ravno diši, a se nerazumljivo s časom povzpne do pomembne funkcije, ter gost, glasbenik Anže Vrabec, ki dejavno in z več kot merico humorja ob izvajanju glasbe v živo spremlja razvoj zgodbe, v kateri mestoma igralci izstopijo iz lika in pokomentirajo dogajanje s sodobnim pogledom na takratna dejstva, so imenitno, polnokrvno opisali dodeljene jim like in jim resnično vdahnili življenje. Pri tem naj omenimo, da sta na enkratne komične strune zaigrala Matija Rupel kot fina, elegantna teta, ki nonšalantno gre "švercat" v Gorico za sosedo, in Borut Petrovič kot "stroga" graničarka, ki jo premami nonina "pršulada" in se zaljubi v noninega sina. Pri dodelitvi vlog je imela režiserka res srečno roko.

Usje se je dalu je zelo posrečeno stekana komedija, ki takoj pritegne pozornost gledalcev, še zlasti tistih, ki smo kot otroci, najstniki

ali že odrasli okusili mejo v 50., 60., 70., 80. letih prejšnjega stoletja, ko smo se "na drugo stran" odpravljali s prepustnico v rokah in na katerikoli način tudi sami kaj "prišvercali" za sorodnike,

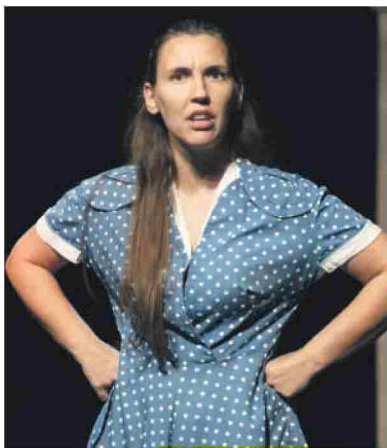

FOTO SNG NOVA GORICA/PETER UHAN

znance, prijatelje. Vsak izmed nas ima lastno zgodbo, ki bi se lahko pridružila tem pričevalcem, na doživetjih katerih sloni besedilo predstave in so objavljeni v gledališkem listu.

Zasluge za uspešnost uprizoritve imajo seveda tudi mladi režiserkini sodelavci: njen asistent Jure Srdinšek, dramaturginja Tajda Lipicer (z asistenko – študijsko – Karin Winkler), lektorica Anja

Pišot, scenografa Dan Pikalo in Jan Rozman, ki sta si zamislila detajl tipične kmečke hiše z balkončkom, borjačem in obokanim vhodom vanj, kostumograf Andrej Vrhovnik, ki je s kostumi dosledno pospremil časovni razvoj zgodbe in z njimi pripomogel k poudarjeni karakterizaciji likov, oblikovalec svetlobe Matjaž Bajc in oblikovalec zvoka Vladimir Hmeljak. Pomembno vlogo sta pri vsebinski verodostojnosti predstave imela strokovni sodelavec za zgodovino Marko Klavora in strokovni sodelavec za dramaturgijo Blaž Lukan.

Pregovorno bolj mrzla premierna publika je nastopajoče nagradila z navdušenim ploskanjem.

Tisti, ki si komedije *Usje se je dalu* niste še ogledali, lahko to storite 30. oktobra 2025, ob 20. uri, ko bo spet na sporedu na velikem odru **SNG Nova Gorica**.

Res vam ne bo žal ogleda, saj ima uprizoritev poleg vseh značilnosti dobre komedije še to prednost, da temelji na resničnih zgodbah malih ljudi, ki jih v zgodovinskih knjigah žal ni, a so prav oni tisti, ki na svoji koži najbolj občutijo in doživljajo zgodovinske preobrate in spremembe časov.

FOTO SNG NOVA GORICA/PETER UHAN